

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, City åklagarkammare i Stockholm, och Polismyndigheten i Stockholms län rörande handläggningen av ett ungdomsärende – uttalanden om polismans åtgärd att kontakta målsägande för att fråga om de ville driva ärendet vidare**

Anmälan

I en skrivelse, som kom in till JO den 10 oktober 2007, framförde AA klagomål mot Polismyndigheten i Stockholms län för långsam handläggning av en förundersökning om misshandel.

Utredning

Handlingar i Åklagarmyndighetens, City åklagarkammare i Stockholm, ärende C11-10260-06 och polismyndighetens ärende K91534-07 inforrades och granskades. Av dessa framgick bl.a. följande. Den 9 april 2007 gjordes en anmälan om misshandel. Enligt anmälan hade flera personer, varav några var under 18 år, blivit misshandlade samma dag. I anslutning till händelsen hölls flera förhör. Den 11 april antecknades två personer, då 15 och 16 år gamla, som skäligen misstänkta. Två dagar senare lämnade kammaråklagaren BB direktiv till polisen. Därefter synes ingen åtgärd ha vidtagits innan inspektören CC i början av oktober 2007 kontaktade målsägandena i syfte att utröna om de ville driva ärendet vidare.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten och polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av förundersökningen.

Polismyndigheten (biträdande länspolismästaren DD) uppgav i sitt remissvar att upplysningar inhämtats från City polismästardistrikt och anförde därefter bl.a. följande.

Bakgrund

Den 16 april 2007 lämnade åklagaren direktiv om att målsägandena skulle höras på nytt (direktiven upprättades den 13 april och kom in till polismyndigheten den 16 april; JO:s anm.). Några nya målsägandeförhör kom dock inte att hållas vid denna tidpunkt. Några utredningsåtgärder kom inte att vidtas i ärendet förrän i början av oktober 2007, efter det att en av de misstänkta i ärendet häktats i ett annat ärende (händelse på Kungsholmen den 5 oktober 2007).

Efter den 5 oktober 2007 försökte kriminalinspektör CC kontakta målsägandena men kunde inte nå samtliga. Ett av målsägandena uppgavs ha rest utomlands och andra målsägande har sagt att de vill avvakta med att prata med polisen till dess denna person återkommit till Sverige. CC sökte denna person via hans hemtelefon och mobiltelefon vid ett antal tillfällen. CC lämnade meddelanden på hans telefonsvarare och bad honom att kontakta henne men detta kom att dra ut på tiden. Idag har denna person och flertalet av de övriga målsägandena hörts på nytt. Utredningen pågår dock fortfarande genom fortsatta förhör med målsäganden och vittnen i ärendet.

Bedömning

Inledningsvis vill polismyndigheten framhålla att det inte finns några rättsliga hinder mot att polisman under en pågående förundersökning tar direktkontakt med målsägande som är över 15 år men under 18 år.

En utredning mot den som inte har fyllt arton år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa skall bedrivas med särskild skyndsamhet och förundersökningen skall avslutas senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket RB (4 § LuL). De personer som i det aktuella ärendet har registrerats som misstänkta för brottet har inte delgivits denna misstanke. Den tidsfrist beträffande utredningen som stadgas i 4 § LuL har därför inte börjat löpa. Polismyndigheten delar dock City polismästardistriktets bedömning att förundersökningen trots att 4 § LuL inte är tillämplig borde ha bedrivits mer skyndsamt.

En förundersökning skall bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger (23 kap 4 § RB). En förundersökning skall även enligt 2 a § FuK bedrivas särskilt skyndsamt när som i detta fall målsäganden inte har fyllt 18 år vid tiden för anmälan och brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet.

Den händelse som föranledde polisanmälan den 9 april 2007 avsåg misshandel, ej ringa brott. Mot bakgrund av att det enligt 3 kap. 5 § brottsbalken (BrB) för misshandel är föreskrivet fängelse i två år är samtliga förutsättningar för tillämpning av 2 a § FuK uppfyllda. Det råder inga oklarheter om att den tidsfrist som stadgas i 2 a § FuK har överskridits. Denna tidsfrist får endast överskridas om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Polismyndigheten delar även i denna del City polismästardistriktets bedömning att det inte funnits några skäl som medger att tidsfristen i det aktuella fallet kunde överskridas.

Polismyndigheten beklagar att den i FuK stadgade tidsfristen har överskridits i det aktuella ärendet och ser allvarligt på det inträffade. Myndigheten är medveten om att organisatoriska svårigheter eller bristande resurser inte utgör godtagbara skäl för att överskrida tidsfristen i 2 a § FuK och har även tagit del av JO:s beslut av den 10 september 2007 (dnr 2083-2006). Myndigheten ser dock anledning att lämna en förklaring till att tidsfristen i det aktuella fallet överskreds och de åtgärder som har vidtagits för att undvika liknande problem återkommer.

Situationen vid City polismästardistriktets ungdomsrotel har sedan en längre tid varit ansträngd. Vid den tidpunkt då det aktuella ärendet inregistrerades vid ungdomsroteln hade roteln 526 öppna ärenden och tolv utredare. Av dessa tolv utredare har flera varit långtidssjukskrivna hel eller deltid. Vissa av dem hade delpension eller var frånvarande av annan anledning.

City polismästardistrikt har vidtagit ett antal åtgärder för att både omgående och på längre sikt komma till rätta med de förhållanden som föranledde att utredningen av det aktuella brottet inte kunde färdigställas inom gällande tidsfrist. Under augusti 2007 gav polismästaren vid City polismästardistrikt ett nytt uppdrag till ungdomsrotelns nya chef som tillträdde den 1 september 2007. Uppdraget innehåller bl.a. att se över balanssituationen på roteln, fördelningen av ärenden inom polismästardistriktet samt metodutveckling i samråd med Åklagarmyndigheten och

socialtjänsten. Uppdraget genomförs under överinseende av tf. chefen för polismästardistriktets kriminalenhet.

Ovan nämnda uppdrag har lett till att ett antal åtgärder har vidtagits för att komma till rätta med den ansträngda ärendesituationen. City polismästardistrikts ungdomsrotel kommer under hösten 2007 att få ett tillskott av tre civilanställda akademiker som ska arbeta som utredare. Ungdomsrotelns hela yttre spaningsresurs kommer även att ägna sig åt utredningsverksamheten under hösten. Dessutom tillförs ungdomsroteln tillfällig polispersonal från andra delar av City polismästardistrikt. Samtidigt görs en översyn av polismästardistriktets ärendefördelningsplan med syftet att ungdomsroteln ska avlastas vissa typer av ärenden. Ungdomsroteln har även infört förbättrade bevakningsrutiner för fristerna i FuK och LuL. Detta sker genom ett utökat användande av polisens IT-system RAR, vilket förhoppningsvis leder till att liknande situationer som den aktuella uppmärksammas på ett tidigare stadium. Tf. chefen för kriminalenheten har med anledning av det ovan nämnda uppdraget uppgivit att förhoppningen är att de åtgärder som nu vidtagits vid City polismästardistrikt skall innebära att liknande situationer undviks i framtiden.

Avslutningsvis vill polismyndigheten framhålla att myndigheten ser allvarligt på att förundersökningar där unga personer är inblandade inte avslutas eller färdigställs inom lagstadgade frister. Förundersökningen i det aktuella fallet har enligt myndighetens bedömning inte bedrivits så skyndsamt som förskrivs i RB och FuK. Myndigheten bedömer dock att City polismästardistrikt har vidtagit nödvändiga och tillräckliga åtgärder för att försöka förhindra att utredningar i mål där ungdomar är inblandade pågår under så lång tid att lagstadgade tidsfrister överskrids.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) kom in med ett remissvar av vilket det framgick att upplysningar hade inhämtats från bl.a. BB Åklagarmyndigheten gjorde följande bedömning.

Polisen fick den 11 april i uppgifter som ledde till att två personer, 15 respektive 16 år gamla, bedömdes som skäligen misstänkta för misshandeln. Tidsfristen enligt 2 a § förundersökningskungörelsen har således börjat löpa och beslut i åtalsfrågan skulle enligt huvudregeln ha fattats senast den 11 juli 2007. Vid tiden för anmälan har de misstänkta inte delgivits misstanke om brott varför fristen enligt 4 § lagen (1964:167) om unga lagöverträdare inte har börjat löpa. Oavsett detta skulle förundersökningen enligt denna lag ha bedrivits med särskild skyndsamhet.

Ärendet kom in till åklagarkammaren den 11 april. Två dagar senare lämnade åklagaren direktiv till polisen innefattade att alla målsäganden skulle höras samt att fotokonfrontation skulle genomföras. Därefter synes inga åtgärder ha vidtagits förrän åklagaren skickade en påminnelse till polisen den 1 oktober.

Av handlingarna i ärendet framgår att polisen inte förefaller ha vidtagit några åtgärder i sak förrän polisen först i oktober har kontaktat vissa av målsägandena.

Jag kan konstatera att det i ungdomsmål inte är ovanligt att vissa personer måste höras flera gånger och att förundersökningar av den anledningen kan dra ut på tiden. I detta fall har polisen överhuvudtaget inte vidtagit någon åtgärd inom tidsfristen varför det är svårt att uttala sig om utredningen var sådan att det har funnits anledning att överskrida fristen. Även om sådana skäl skulle ha förelegat borde åklagaren i ett tidigare skede ha kontaktat polisen för att efterhöra hur ärendet fortskred. Om så hade skett borde det faktum att polisen inte hade arbetat med ärendet under flera månader ha uppdragats snabbare än vad som komma att ske. Därmed hade åklagaren tidigare kunnat agera för att försöka driva utredningen framåt med tillräcklig skyndsamhet.

Det har framkommit att polisens utredningsverksamhet för aktuella ärenden inte har fungerat helt tillfredställande. Av kammarens yttrande framgår att berörd åklagare på ett allmänt plan har framfört för kammarledningen att hon bl.a. var bekymrad över ärendeprioriteringen vid Citypolisens ungdomsrotel. Kammarledningen har framfört dessa synpunkter för polismästaren vid City polismästardistrikt. Jag noterar med tillfredsställelse att detta har resulterat i att Citypolisens ungdomsrotel har

påbörjat ett arbete med att se över och komma till rätta med polisens utredningsverksamhet beträffande ungdomsärenden.

Avslutningsvis vill jag peka på att Åklagarmyndigheten på olika sätt arbetar med att förkorta handläggningstiderna. Införandet av Åklagarmyndighetens nya ärendehanteringssystem skapar t.ex. bättre förutsättningar för den enskilde handläggaren och för kammarledningen att ha en god överblick över ärendena på den egna roteln respektive hela kammaren. I myndighetens verksamhetsplan för år 2007 har ungdomsbrott och ärenden med unga målsäganden ägnats särskild uppmärksamhet. Där slås fast att åklagarkamrarna i anslutning till att nya ärenden registreras ska identifiera de ärenden som aktualiserar en tillämpning av 2 a § förundersökningskungörelsen. Kamrarna ska också redovisa omfattningen av eventuella fristöverskridanden och efterlevnaden av fristen att fatta beslut i åtalsfrågan enligt 4 § lagen om unga lagöverträdare. Åklagarmyndigheten kommer självfallet att vidta de åtgärder som denna redovisning ger anledning till.

Åklagarmyndigheten upplyste därefter att BB inte haft kännedom om att CC i början av oktober kontaktade målsägandena.

AA kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Enligt 1 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, FUK) är det undersökningsledaren som har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara.

Enligt 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) ska en förundersökning mot den som inte fyllt 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke. Det framgår av 2 a § FUK att även en förundersökning där målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år ska bedrivas särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen ska i sådant fall vara avslutad och beslut i åtalsfrågan fattat så snart det kan ske och inom tre månader från den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet.

De nu nämnda tidsfristerna i LUL och FUK får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter eller, beträffande LUL, med hänsyn till att den misstänkte ska delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott.

Bedömning

I det aktuella ärendet gäller således krav på särskild skyndsamhet enligt både 4 § LUL och 2 a § FUK, eftersom såväl de misstänkta som vissa av målsägandena är under arton år. Den föreskrivna tremånadersfristen i 2 a § FUK började löpa den 11 april 2007. Sexveckorsfristen i 4 § LUL hade i vart fall i början av oktober inte börjat löpa eftersom någon misstankedelgivning inte skett.

Som framgår av utredningen höll polisen ett antal förhör i anslutning till händelsen den 9 april 2007. Därefter synes inte några utredningsåtgärder ha vidtagits förrän i början av oktober, dvs. efter ungefär sex månader. Dessa åtgärder kom till stånd först sedan en av de misstänkta kommit att misstänkas även för delaktighet i brott den 5 oktober 2007 på Kungsholmen i Stockholm som resulterade i en ung persons död. Som förklaring till den utdragna handläggningstiden har polismyndigheten i huvudsak hänvisat till den höga arbetsbelastningen vid City polismästardistriktets ungdomsrotel. Jag är väl medveten om att polisens arbetssituation är ansträngd och att man måste prioritera vissa ärenden framför andra. Detta är emellertid inte något godtagbart skäl för att överskrida en författningsreglerad tidsfrist och inte heller för att i övrigt åsidosätta krav på särskild skyndsamhet i utredningsarbetet. Enligt min mening är det helt oacceptabelt att en förundersökning i ett ungdomsärende blir liggande utan åtgärd under så lång tid som skett i detta fall.

Det finns också anledning att särskilt betona att i ett fall som det nu aktuella måste man ställa särskilt höga krav på aktivitet från förundersökningsledarens sida. Utredningen visar att BB efter att ha gett direktiv i ärendet den 13 april inte påminde polisen förrän den 1 oktober.

Från Åklagarmyndigheten har framförts att BB på ett allmänt plan påtalat för kammarledningen att hon var bekymrad över ärendeprioriteringen vid Citypolisens ungdomsrotel. Något skäl till att hon i detta ärende inte följde upp de givna direktiven eller reagerade över att inga åtgärder vidtogs har emellertid inte angetts. Hon skulle givetvis i ett betydligt tidigare skede än som nu blev fallet ha kontaktat polisen för att efterhöra hur utredningen fortskred. Jag vill även erinra om Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5).

Det finns också skäl att särskilt kommentera det förhållandet att CC i början av oktober kontaktade målsägandena i syfte att ta reda på om de ville driva ärendet vidare. Polismyndigheten har i sitt remissvar i denna del endast nämnt att det inte finns några rättsliga hinder mot att en polisman under en förundersökning har direktkontakt med en målsägande i åldern 15-18 år. Det är i och för sig riktigt. Kontakten togs emellertid för att fråga målsägandena om de ville driva ärendet vidare. Att framställa en sådan förfrågan står principiellt i strid med skyldigheten att åtala brott som hör under allmänt åtal och den därtill kopplade förundersökningsplikten. Oavsett hur CC må ha uttryckt sig vid dessa samtal, finns det stor risk att en målsägande uppfattar en kontakt av detta slag som ett uttryck för en önskan hos polisen om att inte behöva utreda ett visst brott. Det gäller särskilt om kontakten tas sedan lång tid förflutit och den utdragna handläggningstiden kan hänföras till polis eller åklagares senfärdighet. Enligt min uppfattning är det alldeles särskilt olämpligt att en sådan kontakt tas med en underårig person.

Sammanfattningsvis anser jag att BB och polismyndigheten förtjänar kritik för den långsamma handläggningen av förundersökningen. Även CC förtjänar kritik för sitt nyss beskrivna handlande.

Ärendet avslutas.